

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Vajalik kompromiss

Saabuv aasta töötab Setomaa Kultuuriprogrammile ning sellest viimastel aastatel edukalt toetust saanud ettevõtmistele rängeid tagasilööke. Programm väheneb üsna kõvasti. Räägitud on umbes 40-protsendilisest kärpest, mis polevat üldise kulud-pooleks poliitika juures kõige hullem näitaja. 40 protsenti vähem raha tähendab samapalju vähem tegevusi ja ettevõtmisi, võrreldes senisega. Kuna elukalliduse tõus on majanduslanguse eelneval aastal olnud pöörane, siis tähendanuks ka summa samaks jäämine reaalselt vähenemist.

Üsna pea tuleb vallajuhtidel ning kultuuriprogrammi nõukogul jõuda kokkulepeteni – millised valdkonnad langevad suuremate kärbeta alla ning millised võivad toetuse sootuks kaotada.

Kindlasti on raha vähenemine väga valus just projektidele, mis peavad oma tegevuses toetuma kindlatele sissetulekutele, mille ärajäämine võib saada saatuslikuks. Kes kujutaks täna enam Setomaad turismiobjektina ilma muuseumideta?

Samas on piirkonna arengule viimastel aastatel andnud väga olulise tõuke ettevõtlike inimeste tegutsemine, mida on ajendanud suuresti Setomaa Kultuuriprogrammi vaba taotlusvoor. Just vaba voor hoiab inimesi ärksatena, paneb neid genereerima uusi ideid ja mõlema välja põnevaid lahendusi piirkonna elu mitmekesistamiseks. Hulganisti külaseltsinguid ja ühendusi ei sündinud neil aastail Setomaal tühjale pinnasele.

Võib-olla on olemas valdkonnad või tegevused, kus suurema vastutuse saaksid endale võtta omavalitsused. Näiteks selles osas, mis puudutab leelokoordide ning ansambli tegevust. Enamiku nende kollektiivide tõukemootoriks ei ole ju ilmselt riiklik rahaline tug. Neil puhudel, kui selline tug on vajalik, saab appi tulla näiteks omavalitsus või mõni toetaja. Olgu tegu kas transporti korraldamisega esinemiskohta, prooviruumide võimaldamisega või aeg-ajalt ka juubelitoetusega.

Peamine on, et nende prioriteetide osas jõuaks Setomaa neli valda ühisele otsusele. Mõistlik kompromiss eeldab, et nähakse oma vallapiiridest ning ühe säästueelarve aastast kaugemale.

Lehte tegeväi:

Toimetaja – Taro Igor, tel. 7954494, mob.5273985, e-post: igor.taro@setomaa.ee

Kiil – Sarvõ Õiõ

Makett ja külesäädmise – Taro Julia

Kirätsura: Nutovi Mirjam, Hõrna Maar'a, Sarvõ Õiõ, Lillagu Anti, Riitsaare Evar, Saarestiku Teele, Linnamäe Lauri, Ilvese Aapo, Kauksi Ülle, Hõrna Aare, Matvei Arvi, Raudoja Ahto

Välläändja: Setomaa Valdade Liit

Setomaa lehe kolleegium: Urmas Klaas, Helen Alumäe, Ilme Hoidmets, Maarja Hörn, Katri Karpson, Ülle Kauksi, Marija Kiveste, Leo Kütt, Annela Laaneots, Anni Lahe, Arvi Matvei, Magnar Michelson, Teele Saarestik, Õie Sarv, Birgit Itse, Aare Kuura, Indrek Mustimets, Epp Solovjov, Helju Tsopatalo

Trükjä: AS Printall

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda:

Setomaa ajaleht

Laossina küla

64308 PÖLVAMAA

vai igor.taro@setomaa.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä

Seto Kongressi' läbi aoluu

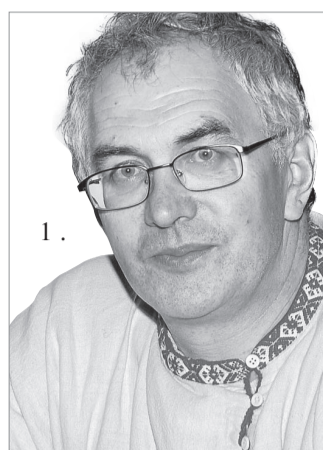
Eesti riik sai timahava 90 aastakka vanast. Tõõmõli riiginä om elet 38 aastakka.

Setomaa-Petseremaa rahvaesindäjä' avaldi' 1917 aamõtligult umma tahtmist tulla' Pihkva kubõrmangu valtsõmisõ alt Eesti hindävaltsõmisõ manõ. Tuu võõdõti Eesti Maanõvokõgo puult vasta, märkeh ar' ka' nuu' as' a', mia' Pihkva kubermanguh omma' olnu' tõistuudu ja mia' tahtva' Eesti kubõrmangu tullõh praavtamist – hingemaa kõrd, koolioppusõ nõrkus, keele küsümüse', nõrk majandus, üts jago säädüisi. Petseremaa ületulõkit pidi kõrraldatama eisäräliku komisjoniga'. Nõukõgodõ Vinne-maa taha-s 1918. aastagal ummi suhtit rahumeeli lahenda', a tull sõaga' kõigilõ piirirahvilõ sälgä. Vabadussõda lõppi 1920 Tartõ rahuga, minkõga' Nõukõgodõ Vinne aamõtligult tunst Petseremaa minekit Eesti riigi külge.

Eesti valtsus pidi no' nakama märkmä ja otsustamma kuismuudu kõrraldada' tegelikku ello Petseremaal, koh elli nelli kogokunda – vindläse', setõ', eestläse' ja lätläse'. Põhirõhk pall 'odõh tegemisih säeti Petseremaa kõõ vanõbalõ põlisrahvalõ – setodõlõ.

Setõsid ja tõisi kogokondi taheti herätä' ja ütte haarda' setõ kongressi kõrraldamisõga'. I Setu Kongress tull kokko Petserre liinah 9.-10. oktoõbril 1921. aastagal. Tuust võtt osa umbõs paarsata saatkut setõ küllist, setõ vallavanõba', vallasekretäri', koolioppaja', preestri', haridustegeläse', nimepandmiskomisjonõ liikmõ'. Setõ kongress pidi võtma saiskusõ kõigih setõ elo kõrraldamisõ põhiküüsümüsih, pidi andma ka eesti rahvalõ setõküüsümüsih arvusaamist ja olõma teataval määral setodõlõ asutavast rahvuskõgõst.

Põhilisõ' küüsümüse' midä arõtõdi olli':

HÕRNA AARE

Kongressiliikumisõ üts taasalgatajatest

Vanõbidõ Kõgo liigõh HÕRNA AARE kirotas,õet mõnõ' Setõ Kongressi teema' oma' jään' samas 1921. aastagal, a kõõ om Kongressi näõl olnu' tegu rahva iistkõnõlõjaga, mia' piat nägemä piirkonna ello laebalt ku õnnõ ütte probleemi vai teemat.

Nimmi pandminõ. Arvati, õt väärnime' piat olõma eesti vai setõkeelidse', isikunime' rahvakeelidse' ja kotsõnime' eesti-setõkeelidse' vinnekeelidse asõmõl.

2. Kuulõ asutaminõ ja ehtäminõ – õkka valda piat saama kuul, minkjaost küüsüti Eesti valtsusõlt ütekõrdsõst toetust. Ministeerium mass Setomaal oppajidõ palga ja poolõ koolimaja pidamisõst. Tõõnõ puul jäi vallal kanda'.

3. Maareformi läbiviiminõ – hingemaa' ruttu kruntõ jaka'

ja 25 mõisat. Kimmähe arõnda' ütistegevüst põllumihi selts tegevusõ näõl.

4. Kultuuriküüsümüse' – tulõ asutada' selts, kõrraldada' setõ laulupido, luvva' varsti muusium kohe saasi' koondada' vana' setõ ilo'.

5. Karskusõ küüsümüs – edendädä' karskusõ tüüd ja asutada' jarkusseltse, valla' piat pandma joogikõtusõ' kinni ja viina müük keeletäsi' tävveligult.

6. Keriguelõ küüsümüs – imäkeelididõ jumalateenüstüisõ sisse säädä' ja kogudusõ' jaka' rahvuisi perrä.

Vinne kogokund tunnõ-s Setu Kongressi vasta huvvi, vedõsnigu' olli' üts jago setõ haritlaisi ja eesti rahvusõst Setomaa huvilisi käeh.

30. mail 1930 kutsti kokko Petseremaa (ehk 2. Setu) kongress minkõst võttõ osa riigivanõp, riigikõgo esimiis, 450 osalõjat – seltskonna ja haridustegeläse', oppaja', kõstri', vallavanõba', arsti', advokaadi', majanduslikõ seltsõ esindäjä'. Kõrrald kongressi Piirimaade Selts, Petseri haridusselts, Petseri Eesti Selts.

Ettekandidõ teema: Mitä pakk Petserimaa Eesti rahvuslikõ tüidõle, Petserimaa rahvus ja riigi poliitilisõst küüsümüsest, Petseremaa viletsä' kooliõlu' ja latsivanõbidõ ja oppajidõ vahelisõ sideme puuduminõ. Keriguelõ muutminõ imäkiõlõst ja kalendriõhvõormi läbiviimine.

Karskusõ kõrraldamisõst Setomaal, tuuperäst õt Setomaal juuvas pallo. Päämätse tsihis säeti – Setu peab saama eestlaseks, täisväärtuslikuks riigikodanikuks.

Võrrõldõh mõlõbit kongressõ, sis tsuskas silmä tuu, õt osa teemasit õll arotamisõl mõlõbal, mia' näütäs, õt tulõmuisiga' õldas rahul vai õt eri kogokunna' vai valtsus säiõ' iihmõrgest eis-

muudu arvu. Otsusidõ teostegevustinõ jäi õga üte hindä otsusta', suurõbalt jaõll õll tegemist parhillsõh keeleh ühiskõndliku kokkõlepega'.

Perrä pidi kaema asju kõrraldamisõlõ riigi puult tugitav Piirimaadõ Selts Samuel Sommeri juhtmisõl. Kokkõvõtõh kõrraldõdi Setomaal maareform, panti eesti vai setõkeelidse' väärnime', isikunimmi naati 1930ndil käändmä vinnekeelidist eesti kiõlde, õkka valda ehtedi keskmitõõlt kon' 10 kuuli, setõ laulupido peeti ar', muusiumit luuva-s, kogudusõ' säeti kogokõndi perrä, setõkeeline vahtõnõ testament anti vällä, a tuu perrä teenüstüisõ pidämä naada-s. Setõ noorõ' latsi kõrgidõhe kuulõ ja võti' kokko Petserimaa Üliõpilaisi Seltsi ja naksi' kõrraldamma Setu Noorte Suvepäevi. 1930 aastidõ lõpuh õll Setomaa elo vahtõst muutumah kõigi tuuga' ütõh k' auvaga hüvvi ja halvõbidõ puuliga'. Om ka' mälestüs eestläisi põlgavast õlõkist setodõ suhtõh, mia' om mürktänu' 1930-1940 aastagil sündinü' kõrgõhe koolitõ setodõ hindätiõdmist. A vanõba põlvõ mälehtüisih paistu tuuaignõ tulõvik kinä ja ilõsana'.

A sis sai Eesti riik umah teovõimõh 50 aastast õtsa, Setomaa ja Petseremaa poõdõti poolõst ja suurõp jago setõ arõngit katõ, jäie' õnnõ mõnõ' paprõ', mõnõ' setõ keelidse' raamadü', foto' ja veid' o' mälestüisi – Setu laulupido, Setu Kongress, Setu Noorte Suvepäevad.

Setomaa ja setodõ vahtõ heränemisõ võit panda' aastitõhe 1977, ku naati kõrraldamma Vorskha Seto Leelopäivi, 1986-1990 aastihõ Lauulimä kivist puusli avaminõ, Seto Leelopäiv Obinitsah, Seto Seltsi luuminõ, munisuskaitõ ja kodanikõ komiteede liikminõ, Petseremaa Ühendüse loominõ, Kaika Su-

Setomaal napib noori, kes

Novembri keskel tuli esmakordselt kokku Setomaa teadusnõukogu, mille kaugem eesmärk on Seto Instituudi käivitamine. Kõigepealt tuleb nõukogul tegeleda Setomaa muuseumide ning eri teadusasutuste koostõõ seadmisõ ning järeelkasvuga.

Teadusnõukogu moodustas kultuuriminister Laine Jännes oma käskkirjaga veel 30. oktoõbril ning see hakkas tegutsema Setomaa riikliku kultuuriprogrammi juhtnõukogu juures. See ühendab eri kõrgkoolide ja asutuste teadlasi ja praktikuid, kes on Setomaa teemadega mõnevõrra seotud või kokku puutunud.

Teadusnõukogule on pandud hulk reaalsed ülesanded, näiteks tuleb väljõ töõtada Setomaa teadus- ja kultuuriuuringute ühtne uurimisstrateegia, anda ekspõrhinnang kultuuriprogrammi teadusuuringute valdkõnda laekunud

projektidele ning koordineerida eri organisatsioonide koostõõd teadusuuringute valdkõnnas. Kaugem eesmärk ja ülesanne on Setomaa teadus- ja kultuuriuuringute arenduskeskuse – kauaoodatud ja paljuräägitud Seto Instituudi – käivitamine.

Juba 19. novembril tuli teadusnõukogu esmakordselt kokku, seekõrdsõl koosõlekul osalesid ka Setomaa riikliku kultuuriprogrammi juhtnõukogu liikmed. Üksmeelselt valiti teadusnõukogu esimeheks arheoloog Heiki Valk, Setomaa uurimiskeskuse idee kauaäegne kandja. Heiki Valk oli ka see, kes tõi väljõ Setomaa-uuringute kõige teravama probleemi: järekasvu puudumise paljudes teadusvaldkõndades.

Eeskätt hõlmab järeelkasvakraadiõppureid (magistrante ja doktorante), ent ka põhiõppureid üliõpilaisi. Katmata on ka

HELEN ALUMÄE

Setomaa teadusnõukogu koordinaator

terve hulk uurimisvaldkõndi ja teemasid. Kuna setõ kultuuri uurijate ringi laiendamine ja üliõpilastele uurimistõõmade väljapakumise on samuti üks teadusnõukogu ülesandeid, pidas teadusnõukogu vajalikuks luua võrgustik õp-

Vastloodud teadusnõukogu koordinaator HELEN ALUMÄE selgitab, millega hakkab tegelema uus Setomaa uurijate ühendus ning et piirkonna teaduspotentsiaali kasvatamiseks on palju abi ka kohalikest koolidest.

pejõududest eri kõrgkoolides ja (teadus)asutustes, kes oleksid võimelised setõ-temaatilisi tõid juhendama.

Ehkki sõna «teadusnõukogu» kõlab väga akadeemiliselt ja võibõlla isegi pelutavalt, ei taha selle liikmed siiski oma-